

İbn Hacer el-Heytemî'nin en-Ni'metü'l-Kübrâ adlı eserindeki mevlid okuma ve okutmanın faziletlerine dair rivâyetlerin değerlendirilmesi

Ziya Gökalp¹ Yusuf Açikel²

Özet

Yüce Allah'a iman, kalpte yer alan en ulvî değerlerden biri olarak her mü'minin hayatında önemli bir yer tutar. Allah Teâlâ'ya olan iman ve sevgi, kişiyi Hz. Peygamber'e olan sevgiyi beslemeye yönlendirir. Hatta bu sevgi kâmil imanın tamamlayıcısı olması yönüyle elzemdir. Hz. Peygamber'e olan bu sevginin tezahürü zaman içerisinde kişilere, toplumların ananelerine ve ilmî disiplinlere göre farklılık arz etmiş, belli bir dönemden sonra bazı kültürlerde edebî bir tür olarak yerini almıştır. İşte bu sevgi çeşitlerinden birisi de Türk-İslam tarihinin kültürel yapısını gösteren ve toplumun bir kültürü hâlinde gelen mevlidlerdir. İslam tarihinde Hz. Peygamber'e duyulan sevgiyi ifade etme, onun doğduğu günü yâd etme, onu övmek, anma ve onun örnek ahlâkını yaygınlaştırma adına yapılan merasimlere genelde "mevlid" denilmektedir. Bu minvalde birçok eser kaleme alınmış ve böylece mevlid te'lif geleneği teşekkül etmiştir. Mevlidle ilgili yazılmış eserlerin öncüsü olarak bilinen, bu alanda yazılan birçok esere kaynaklık ettiği anlaşılan ve yukarıda da ismi kısaca zikredilen en şümullü eser "en-Ni'metü'l-Kübrâ 'Ale'l-'Âlemi fî Mevlidi Seyyidi Veledi Benî Âdem" olup müellifi İbn Hacer el-Heytemî'dir. Söz konusu eserde zikredilen rivayetlerin sıhhat değerini tespit etmek çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Çünkü bir eserin kaleme alınmasındaki esas amaç okuyucusuna daha bilinçli bir okuma sağlamaktır. Sözü edilen amaç çerçevesinde esas hedefimiz, bu eserdeki rivayetlerin temel hadis kaynaklarında bulunup bulunmadığını tespit ederek tahric ve tenkidini yapmaktır. Çalışmamızın yöntemi veri toplama ve toplanan verileri analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler hadis, mevlid, Hz. peygamber, el-heytemî, en-ni'metü'l-kübrâ.

Tür Araştırma Makalesi

Received: 27.02.2025

Accepted: 29.05.2025

Published: 01.08.2025

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslami Bilimler, Türkiye, zayi47@hotmail.com 0000-0002-0944-6514

² Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Türkiye, yusufacikel@sdu.edu.tr 0000-0001-5444-4641

Evaluation of the narrations about the virtues of reading and having mawlid recited in the work en-Ni‘matü’l-Kübrâ by İbn Hacer el-Heytemî

Abstract

Belief in Allah Almighty, as one of the highest values in the heart, occupies an important place in the life of every believer. Faith in and love for Allaah leads one to cherish love for the Prophet (pbuh). In fact, this love is essential as a complement to perfect faith. The manifestation of this love for the Prophet has varied over time according to individuals, societies' traditions and scientific disciplines, and after a certain period, it has taken its place as a literary genre in some cultures. One of these types of love is are mawlids, which shows the cultural structure of Turkish-Islamic history and has become a culture of the society. In Islamic history, the ceremonies held to express the love for the Prophet, to celebrate his birthday, to praise him, to commemorate him and to spread his exemplary ethics are generally called "mawlid". In this regard, many works have been written and thus the tradition of mawlid has been formed. The most comprehensive work, which is known as the pioneer of the works written on the mawlid, which is understood to have been the source of many works written in this field and whose name is briefly mentioned above, is "en-Ni‘met al-Kubrâ ‘Ale'l-‘Âlemi fî Mawlidî Sayyidi Walidî Benî Adam" and its author is Ibn Hajar al-Haytemî. Determining the authenticity of the narrations mentioned in this work constitutes the main purpose of our study. Because the main purpose of writing a work is to provide its readers with a more informed reading. Within the framework of the aforementioned purpose, our main goal is to determine whether the narrations in this work are found in the main hadith sources and to make their recording and criticism. The method of our study is to collect data and analyze the collected data.

Keywords *hadith, mawlid, the prophet messenger, al-heytemî, en-ni‘metü'l-kübrâ*

Paper type *Research paper*

Beyannameler

Etik Kurul Onayı ve Katılımcı Onamı: Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yayın İzni: Bu çalışma yayın izni gerektirmemektedir.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti: Bu çalışmada paylaşıma açık veri veya materyal bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansman Beyanı: Bu çalışma herhangi bir fon sağlayıcı kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Yazar Katkı Beyanı: Bu çalışma tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Teşekkür: Teşekkür edilecek herhangi bir kişi veya kurum bulunmamaktadır.

Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. Makalede yer alan görüş ve bulgular yalnızca yazarlara aittir.

Bu makale benzerlik tespit yazılımlarıyla taranmıştır.

1. Giriş

İslam Tarihi boyunca Hz. Peygamber'i öven şiir tarzında birçok eser yazılmıştır. Bunun sebebinin Allah Rasûlü'ne olan sevgi olduğu aşîkârdır. İslam toplumunun her bireyi peygamberlerine bağlılığını muhtelif vesilelerle ortaya koymuşlardır. Çünkü bu sevgi Yüce Allah'ın Kur'an'da ve Sevgili Peygamberimiz'in hadislerinde inananlara şart koştuğu bir sevgidir. Kur'an-ı Kerim'de:

"(Resulüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir." (Âl-i İmrân, 31); "Kim Resul'e itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirenlere gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!" (Nisâ, 80); "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticâret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resul'ünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin..." (Tevbe, 24); "Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha yakındır..." (Ahzâb, 6); "...Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun..." (Haşr, 7) bağlamındaki âyetler bunun en açık ispatıdır. Hz. Peygamber'in de bununla ilgili birçok beyanı bulunmakla beraber ehemmiyetine binaen iki örnekle iktifa edeceğiz. Rasûl-i Ekrem (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Sizden biriniz beni anne-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olamaz." (Buhârî, 1987: İmân, 8); "Üç özellik vardır; bunlar kimde bulunursa o, imanın tadını tadar: Allah ve Resulünü, (bu ikisinden başka) herkesden fazla sevmek. Sevdini Allah için sevmek. Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek." (Buhârî, 1987: İmân, 8)

Ashâbın Hz. Peygamber'e olan sevgisi incelendiğinde, Hz. Ömer'in Hz. Peygamber ile olan şu diyalogu, Ashâbın Hz. Peygamber'e besledikleri sevginin boyutunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

"Ey Allah'ın Rasûlü! Ben sizi canımdan başka herşeyden daha çok severim" dedi. Peygamberimiz (s.a.s): "Ey Ömer, canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni canından da daha çok sevmedikçe olgun mü'min olamazsın" buyurdu. Peygamberimizi (s.a.s) dikkatle dinleyen Hz.Ömer: "Ey Allah'ın Resulü, vallahi ben şimdi sizi canımdan da daha çok seviyorum" deyince Peygamberimiz (s.a.s): "İşte Ya Ömer, şimdi olgun mü'min oldun" buyurdular. (Buhârî, 1987: Yemin ve Adaklar, 3) Ayrıca Taif dönüşü Rasûl-i Ekrem'e (s.a.s) taş atan müşriklerin karşısında Zeyd b. Hârise'nin kendini siper etmesi, (İbn Hişâm, 1955: 2/61-62; İbni Sa'd, 1968: 1/212), Uhud savaşında Hz. Peygamber'in dışının kırıldığı ve etrafının sarıldığı sırada Ebû Dücâ'nın vücuduyla bir kalkan gibi onu korumaya çalışması, EbûTalhâ'nın kendini oklara siper etmek için mücadelesi "Yâ Rasûlâllah! Anam-babam Sana fedâ olsun! Başınızı kaldırmayınız! Belki müşrik oklarından biri isâbet eder. Benim göğsüm Sen'in göğsüne siper olsun. Sana dokunacak olan, bana dokunsun!" (Buhârî, 1987: Meğâzî, 18), vefatından sonra Bilâl Habeşî'nin (r.a) bir süre ezan okuyamaması ve yine Hz. Ömer'in Rasûlullah'ın (s.a.s) ölümünü kabullenmek istememesi ve daha birçok misal, sahâbenin Hz. Peygamber'e olan sonsuz sevgisinin bir göstergesidir (Şirin, 2016: 1).

Başlangıçta şiirler, medhiyeler, kasîdeler ve çeşitli eserler yazılarak ifade edilmek istenen Peygamber sevgisinin, sonraları Hz. Peygamber'in doğduğu günün anısına halk arasında çeşitli merasimler tertip edilerek dile getirildiği ifade edilmektedir. Kâ'b b. Zühre'nin (24/645) *Kasîdetü'l-Bürde*şi ve Bûsîrî'nin (695/1296) *el-Kasîdetü'l-Hemziyye*şi vb. gibi. (Özel, 2004: 29/484-485). Müslümanlar açısından önemi hâiz kandil gecelerinde de tertip edilen merâsimler, zamanla idarecilerin de iştirak etmesiyle resmiyet kazanmıştır. Son dönemlerde sünnet, düğün, asker uğurlama, şükür vb. etkinlikleriyle mevlid törenleri Türk-İslam toplumuyla özdeşleşmiştir. Bu geleneğe uymayanlara yönelik toplumda olumsuz bir bakış hâkimdir. Genel kabule göre mevlid merasimleri hicri dördüncü asrın sonlarına doğru Şîî Fâtîmî

halifelerinden Mu'iz Lid'inillâh (365/975) zamanında resmiyet kazanmıştır (İbnü't-Tuveyr, 1992: 211-223).

Mevlidler öz itibarıyla Hz. Peygamber sevgisi etrafında şekillenmiş olsa da dolaylı olarak İslâm ahlâk sisteminin Müslümanlar arasındaki güncelliğini sürdürmeyi amaçladığı görülmektedir (Açıkel, 2018: 88-89). İslâm âleminde genel manada eleştiri konusu olan “*mevlid*” nev'i eserlerin telifi değil, bu eserlerin merâsim şeklinde okunup ritüelleşmesidir. İbn Teymiyye (728/1328) gibi bazı âlimler söz konusu kutlamaları eleştirirken, İbn Hacer el-Askalanî (852/1449), Sehâvî (902/1447), Suyûtî (911/1505) ve çağdaş âlimlerden Yusuf el-Karadâvî, belirli şartlar dâhilinde mevlid merasimlerini caiz görmüşlerdir. (Özel, 2002: 235-246; Çiçek, 2009: 98). Günümüzde de geleneğimizde olan mevlid kandili kutlamalarının devam ettirilmesi gerektiğini savunanlar bulunmaktadır (Seyhan, 2021: 244-247).

Akâid ve hadis alanında Ehl-i sünnete karşı, başta Mu'tezile olmak üzere birçok fırkanın eleştirilerinin yoğunlaştığı, bundan dolayı Ehl-i sünneti müdafaa adına çalışmaların hız kazandığı bir ortamda ilim tahsil eden el-Heytemî de Ehl-i sünneti müdafaa adına çalışmalara yönelmiştir. Nitekim yazdığı eserlerin çoğunda bu etki/eğilim görülmektedir. Bu minvalde o, ehl-i sünneti müdafaa ve Hz. Peygamber sevgisini inananların gönlüne perçinleme adına “*en-Ni'metü'l-Kübrâ 'Ale'l-Âlemi fî Mevlidi Seyyidi Veledi Benî Âdem*” adlı eseri kaleme almıştır. Bu telifiyle el-Heytemî, Hz. Peygamber'i (itibarsızlaştırarak) halka sade bir insan gibi addedip inananların gönlünde doruğa ulaşan peygamber sevgisini basitleştirmeye çalışanlara cevap verdiğini beyan etmektedir (el-Heytemî, t.y.: 7-8). Müellifin bu kıymetli eserinin “*Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri*” başlıklı ikinci bölümü makalemize konu olmuştur.

Makalede “*Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri*” bölümünde geçen rivâyetlerin değerlendirilmesi yapılmış, İbn Hacer el-Heytemî'nin eserini yazma sebeplerine temas edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak rivâyetler verilmiş, senedine ulaşılan rivâyetlerin râvileri hakkında bilgiler ortaya konulmuş ve her rivâyetin kısa bir değerlendirmesinden sonra genel değerlendirme ile çalışma sonlandırılmıştır. Ayrıca değerlendirme esnasında, Heytemî'nin eserinde zayıf, uydurma ve aslı olmayan rivâyetleri kullanmasının amacına kısaca temas edilmiştir.

2. İbn Hacer el-Heytemî'nin Hayatı, Hadisçiliği ve Mevlidi

Bu başlıkta özellikle İbn Hacer el-Heytemî'nin hayatı, hadîs anlayışı ve Mevlid hakkındaki düşünceleri incelenmiştir.

2.1 İbn Hacer el-Heytemî'nin Hayatı

Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî es-Sa'dî el-Basrî olarak kaynaklarda adı geçen İbn Hacer el-Heytemî, Şâfiî mezhebinin meşhur fakihlerindendir. Kendine ait *Mu'cem* adlı eserinde de belirttiğine göre 909/1503-1504 tarihinde Mısır'ın Gharbiyye bölgesine bağlı Heytem köyünde dünyaya gelmiştir (Cezzâr, 1981: 28; Ayderûs, 2001: 262). Künyesi Ebû'l-Abbâs, lakabı Şihâbüddîn'dir. Atalarından az konuşan birine nispetle “*Hacer*” (taş) olarak anıldığı, soyundan gelenlerin de İbn Hacer lakabıyla bilindiği kaynaklarda geçmektedir (el-Heytemî, 1983: 3; Kallek, 1999, 19/533).

Köyünün, zamanın meşhur ilim merkezlerinden Ezher'e yakın olması onu küçük yaşlardan itibaren ilmi talep etmeye sevk etmiş ve bunu hafızlıkla taçlandırmaya muvaffak kılmıştır. Hocalarının teşvikiyle ilmi seyahatlere başlamış, hac yolculuklarına da çıkmış olup hacca üçüncü defa gittikten sonra (940/1534) Mekke'ye yerleşme kararı almıştır. Bu sırada hac için Mekke'ye gelen talebelere ders vermeyi ihmal etmemiştir. Onun ilme olan merakı, onu daha fazla(sını öğrenerek) donanımlı hale getirmiş ve henüz yirmili yaşlarda fetva verme salahiyetine ulaşmasına vesile olmuştur. Böylelikle Harem-i Şerîf'te fetva vermeye devam etmiş “*Şeyhü'l-İslâm, İmâmü'l-Haremeyn, Müftî'l-İrâkayn*” gibi lakaplarla şöhret bulmuştur (Cezzâr, 1981: 28-33; Ayderûs, 2001: 262; Kallek, 1999: 19/531).

el-Heytemî, itikâdi olarak İmam Eş'ârî'nin görüşlerini benimsemiştir. Lâkin döneminin ilim ve tasavvuf ilişkisi el-Heytemî'de de tezahür etmiştir. Şöyle ki; Allah'ın (c.c) dünyada da görülebileceği, velîlerin gaybı bilebileceği, her nevi günahı büyük günahlardan sayma eğilimi vb. şeklindeki görüşleri kendisini zayıf ve mevzû rivâyetler veya asılsız haberlerle delillendirmeye yöneltmiştir. Onun bu durumu, bütün rivâyetleri sahih kabul etme anlayışının yaygınlaşmasına aracılık etmesinin önünü açmıştır. Mütêsahil oluşu neticesinde İbn Teymiyye'yi eleştirenler kervanına o da katılmıştır (Kallek, 1999, 19/532). Ancak Şia tarafından küfürle itham edilmesi, her şeye rağmen onun Ehl-i Sünnet itikadını en iyi savunanlardan birisi olduğunu kanıtlar niteliktedir (Kallek, 1999, 19/531).

Keskin bir zekâyâ ve güçlü bir kaleme sahip olan el-Heytemî, ilmî alanda hacimli bir külliyyatı miras bırakan meşhur âlimlerden olmuş, eserleri referans gösterilmiş ve bu eserler üzerinde hatırı sayılır çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

el-Heytemî 23 Receb/3 Şubat 974/1567 tarihinde Mekke'de vefat etmiş ve Cennetü'l-Muallâ'nın Türbetü't-Taberiyyîn bölümüne defnedilmiştir (Kallek, 1999: 19/531).

2.2 İbn Hacer el-Haytemî ve Hadis

el-Heytemî'nin hafız olduktan sonra diğer ilimlere yönelmesi ve o ilimlerde belirli bir seviyeye gelmek istemesi, özellikle onu hadis alanında da bir mertebeye ulaştırmaya sevk etmiştir. Rivayet zinciri merfû (senedi nasıl olursa olsun, Hz. Peygamber'e açıkça veya hükmen nisbet edilen hadistir. bkz. Aydınli, 2019: 188), ilmi ile âmil ve icazetli birçok âlimden hadis rivayet etmiştir. Hatta bu âlimler arasında Celâlüddin es-Süyûtî de bulunmaktadır (Uysal, 2015: 16). Böylece hadis alanında da ihtisasını ortaya koymuş ve kıymetli eserler telif etmiştir. Hadis alanında telif ettiği eserlerinin en önemlileri ve hadisçiliğinin hülâsası "*el-Mu'cem/Sebet, el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye* ve *en-Nî'metü'l-Kübrâ' Ale'l-Âlemi fî Mevlidi Seyyidi Veledi Benî Âdem*" adlı çalışmalarıdır (Cezzâr, 1981: 28-33; Kallek, 1999: 19/531).

Eserleri incelendiğinde onun her eserde farklı yöntemler kullandığı görülecektir. *Mu'cem*'de; ihtilafî konularla alakalı rivâyetleri ve o konuyla ilgili âlimlerin görüşlerini naklettikten sonra kendi görüşlerine yer vererek konuları detaylıca ele almıştır (geniş bilgi için bkz. Cezzâr, 1981:28-33). *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye*'de; soru-cevap üslûbunu kullanarak fikirleriyle örtüşen görüşlere yer verdiği görülmektedir (el-Heytemî, 2008: *Mukaddime*). *en-Nî'metü'l-Kübrâ*'da ise; sapık fikir ve ekol savunucularının, Hz. Ali b. Ebî Tâlib'i bahane ederek, Ehl-i Beyt müdafaası kisvesine bürünerek İslâm akâidini devre dışı bırakma gayretlerine karşı mücadele ettiği görülmektedir (el-Heytemî, t.y.: 18-20). Dört halifenin faziletleri hakkında hadisler ile tâbiî'nin büyüklerinden meşhur âlim ve mutasavvıfların sözlerine çokça yer vermesi bu yüzdendir.

Zayıf ve uydurma ayırımı yapmadan her rivâyeti sahîh kabul etme anlayışı, el-Heytemî'nin hadis ilmine hâkim olmasına rağmen mütêsahil olmayı benimsediğinin ve her ne olursa olsun mezhebinin ve tarikatının savunma gayretinin bir göstergesidir (Kallek, 1999: 19/532). Kanaatimizce tasavvufa olan sempatisi, onu böyle bir üslûp kullanmaya sevk etmiştir. Eserlerine aldığı rivâyetleri ekseriyetle İbn Hacer el-Askalânî'nin (852/1449) talebesi Zekerîyyâ el-Ensârî (926/1520) ile Celâlüddin es-Süyûtî'nin (911/1505) kitaplarından naklettiği (el-Heytemî, 2014: 18/101-102); zaman zaman Ğamrî (929/1522) ve İbn Ebî'l-Hamâil (932/1525) gibi bilginlerden istifade ettiği de görülmektedir (el-Heytemî, 2014: 17-18).

2.3 İbn Hacer El-Haytemî'nin Mevlidi

el-Heytemî, mevlidini on iki bölüm ve son kısmında dua şeklinde tertip etmiş, her bölüm sonuna o bölümle alâkalı şiir, naat veya kasideleri de eklemiştir.

*en-Nî'metü'l-Kübrâ*yı üç ana başlık altında özetlemek mümkündür:

- a) Allah'a hamd, mevlid okuma ve okutmanın faziletleri, Hz. Peygamber'in mucizeleri ve sıfatları
- b) Rasûlullah'ın (s.a.s) şemâili, bazı mu'cizeleri ve Âmine annemizin hamileliği esnasında gördüğü olağanüstü olaylar
- c) Hz. Peygamber'in doğumu ve dua ([el-Heytemî, t.y.: 61-71](#))

en-Ni'metü'l-Kübrâ mevlid tarzında telif edilen diğer eserlerle karşılaştırıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Mevcut diğer mevlid eserlerinde verilmek istenen mesaj doğrudan verilmekte olup kaynak zikredilmemektedir. Bununla beraber etkilenmiş oldukları kaynaklardan anlaşılan düşünceler serdedilmektedir. *el-Heytemî en-Ni'metü'l-Kübrâ*'da öncelikle istifade ettiği kaynakları, râvî veya eser adlarını beyan etmiş, sonra görüşünü ifade etmeyi tercih etmiştir. Aslında müellif bu metot ile eserini daha tutarlı hâle getirme gayretinde olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

3. *en-Ni'metü'l-Kübrâ*'da Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri ile İlgili Rivâyetler

en-Ni'metü'l-Kübrâ, mevlid merasimlerinin dindeki yeri ve bid'at olup olmadığı ile ilgili tartışmaların yoğun olduğu bir dönemde telif edilmiştir. Bu sebeple eserin "*Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri*" bölümünde mevlid okuma/okutmayı fazilet sayanların öne sürdüğü önemli deliller yer almaktadır. Öncelikle bu deliller tercümeleriyle beraber tek tek sıralanacak, her delilden sonra kısa bir inceleme ve en sonunda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Müellif eserinin birinci bölümünde "*Bu zayıf ümmeti, Peygamberlerin önderinin varlığıyla nurlandıran ve O'nun varlığıyla bu ümmete güç veren Allah'a hamd olsun*" şeklindeki övgüler ile Hz. Muhammed'in insanlara rahmet olarak gönderildiğini, Peygamberlerin en üstünü olduğunu; Hz. İbrâhim'in duası ve Hz. İsâ'nın müjdesi olduğunu Kur'an'dan deliller getirerek başlamıştır ([el-Heytemî, t.y.: 2-5](#)). Üçüncü bölümde ise bu sayılanları Hz. Peygamber'in kendi diliyle söylediği mübarek sözleriyle ispatlamaya çalışmıştır ([el-Heytemî, t.y.: 13-16](#)).

Burada dikkatleri celbeden esas husus, birinci ve üçüncü bölümün arasındaki ikinci bölümde "*Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri*"nden bahsetmesidir. Tam olarak neyi amaçladığı bilinmemekle beraber mevlid okuma ve okutmanın meşru olup olmadığı hakkındaki tartışmaların yoğun olduğu bir dönemde dört halife, tâbiîn ve tebe-i tâbiînden âlimlerin görüşlerine yer vererek, mevlid okuma ve okutmanın meşru olduğunu ispatlama çabasına giriştiği tahmin edilmektedir ([el-Heytemî, t.y.: 7-12](#)).

Makalenin bu kısmında, yukarıda bahsi geçen ikinci bölümdeki "*Mevlid Okuma ve Okutmanın Faziletleri*"ne dair dört halife, tâbiîn ve tebe-i tâbiîne ait olduğu iddia edilen görüşlerin tahlili ile birlikte, bu görüşlerin sıhhati hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

3.1 Hz. Ebû Bekir'e (13/634) İsnâd Edilen Haber

قال ابوبكر الصديق رضي الله عنه من انفق درهما علي قراءة مولد النبي صلى الله عليه وسلم كان رفيقي في الجنة

Hz. Ebû Bekir'e isnâd edilen habere göre Ebû Bekir es-Sıddîk'in (r.a) şöyle dediği rivâyet edilir: "*Hz. Peygamber'in mevlidini okumak/okutmak için infakta bulunan kişi cennette benim arkadaşım (benimle beraber) olur.*" ([el-Heytemî, t.y.: 7](#))

Senedi olmayan bu rivayet yapılan araştırma/inceleme neticesinde eldeki mevcut tüm hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin asılsız olduğu söylenebilir.

Hadis kaynaklarında yer almayan rivayetlerin *el-Heytemî*'nin mezkûr eserinde niçin yer aldığı sorusu akla gelebilir. Bu tür asılsız haberlerin onun eserinde yer alması bu rivayetlerin *el-Heytemî* tarafından ortaya atıldığı/uydurulduğu anlamına gelmemelidir. Kanaatimizce bu rivâyetler, *el-Heytemî*'nin yaşadığı dönemde şifâhî olarak dilden dile dolaşan ve aslı olmayan

haberlerden olabilir. Ama onun hadis ilimlerine hâkim birisi olarak bu rivayetleri eserine alıp kullanması isabetli değildir. Muhtemelen o da sufilerin genelinin yaptığı üzere tezini destekleyen her türlü rivayeti alıp delil olarak kullanmakta beis görmemiştir.

3.2 Hz. Ömer'e (23/644) İsnâd Edilen Haber

وقال عمر رضي الله عنه من عظم مولد النبي صلى الله عليه وسلم فقد أحيا الإسلام

Hız. Ömer'e isnâd edilen habere göre şöyle dediği rivâyet edilir: “*Kim Hız. Peygamber'in mevlidini/doğumunu yüceltirse İslâm dinine hayat vermiş gibi olur.*” (el-Heytemî, t.y.: 7)

Senedi olmayan bu rivayet, yapılan inceleme neticesinde eldeki mevcut tüm hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de batıl/asılsız olduğu söylenebilir. Önce de zikrettiğimiz üzere bu tür asılsız rivayetler o dönemin şifâhî kültürünü yansıtmaktadır, denilebilir.

3.3 Hz. Osman'a (35/656) İsnâd Edilen Haber

وقال عثمان رضي الله عنه من انفق درهما على قراءة مولد النبي صلى الله عليه وسلم فكأنما شهد غزوة بدر وحنين

Hız. Osman'a isnâd edilen haberde şöyle dediği rivâyet edilir: “*Hız. Peygamber'in mevlidini okumak/okutmak için bir dirhem infakta bulunan kişi Bedir ve Huneyn gazvelerine katılmış gibi sevap alır.*” (el-Heytemî, t.y.: 7-8)

Yine dönemin şifâhî kültürünün eseri olduğunu düşündüğümüz bu senedsiz rivayet, mevcut tüm hadis kaynaklarının incelenmesi neticesinde bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.4 Hz. Ali'ye (40/661) İsnâd Edilen Haber

وقال علي رضي الله عنه وكرم الله وجهه من عظم مولد النبي صلى الله عليه وسلم وكان سببا لقرانته لا يخرج من الدنيا إلا بالآيمان ويدخل الجنة بغير حساب

Hız. Ali'ye isnâd edilen haberde şöyle dediği söylenir: “*Kim Hız. Peygamber'in mevlidini (doğumunu) yüceltir ve okumasına/okutulmasına vesile olursa (öldüğü vakit) dünyadan ancak ve ancak imanla göçer ve cennete hesapsız bir şekilde girer.*” (el-Heytemî, t.y.: 8)

el-Heytemî'nin yaşadığı dönemin şifâhî kültürünün bir diğer eseri mesâbesindeki isnadsız olan bu rivâyete de mevcut tüm hadis kaynaklarındaki incelenme sonucunda ulaşılammıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.5 Hz. Hasan Basrî'ye (23/644) İsnâd Edilen Haber

وقال حسن البصري رضي الله عنه وددت لو كان لي مثل جبل أحد ذهباً فانفقته على قراءة مولد النبي صلى الله عليه وسلم

Hasan Basrî'ye (k.s.) isnâd edilen habere göre onun şöyle dediği söylenir: “*Uhud dağı kadar altınımın olmasını ve onu Hız. Peygamber'in mevlidini okumak/okutmak için infak etmeyi çok arzularım/yeğlerim.*” (el-Heytemî, t.y.: 8)

Dönemin şifâhî kültüründen kaynaklanan isnadsız bu rivayet de yapılan araştırma neticesinde mevcut kaynaklarda bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.6 Ma'rûf Kerhî'ye (200/815) İsnâd Edilen Haber

وقال معروف الكرخي قدس الله سره من هيا طعاما لاجل قراءة مولد النبي صلى الله عليه وسلم وجمع إخوانا وواقد سراجا ولبس جديدا وتبخر وتعطر تعظيما لمولد النبي صلى الله عليه وسلم حشره الله يوم القيامة مع الفرقة الأولى من النبيين وكان في أعلى عليين

Ma'rûf Kerhî'ye (k.s.) atfedilen habere göre onun şöyle dediği söylenir: “*Hız. Peygamber'in mevlidinin okunması/okutulması için yemek ziyafeti hazırlayan, kardeşlerini bu ziyafet için (davet ederek) toplayan, (mevlid için) kandiller yakan, yeni/en güzel elbiselerini giyen, Hız.*

Peygamber'in mevlidini yüceltmek gayesiyle tütsü yakan ve güzel koku sürünen kişiyi Allah Teâlâ kıyamet günü ilk olarak haşrettiği Peygamberler zümresiyle haşreder ve o kişiyi makamların en yücesine ulaştırır (el-Heytemî, t.y.: 8-9).

Aynı şekilde isnadsız olan bu rivâyetin de yapılan araştırma sonucunda mevcut hadis kaynaklarında olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla diğerleri gibi bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.7 İmam Şâfiî'ye (204/820) İsnâd Edilen Haber

وقال الامام الشافعي رحمه الله من جمع لمولد النبي صلى الله عليه وسلم إخوانا وهياً طعاماً وأخلى مكاناً وعمل احساناً وصار سبباً لقراءته بعثه الله يوم القيامة مع الصديقين والشهداء والصالحين ويكون في جنات النعيم

İmam Şâfiî'ye nispet edilen bir habere göre onun şöyle dediği rivâyet edilir: “Hz. Peygamber'in mevlidini okumak/okutmak için kardeşlerini toplayan, onlara ziyafet veren, mevlîd okunacak yeri düzenleyen, güzel işler yapan ve Hz. Peygamber'in mevlidinin okunmasına vesile olan kişiyi Allah (c.c) kıyamet günü sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraber haşretmek suretiyle o kişiyi naîm cennetlerine koyar” (el-Heytemî, t.y.: 9-10).

Dönemin şifâhî kültürünün eseri olduğunu düşündüğümüz bu isnadsız rivayet de yapılan araştırma neticesinde el-Heytemî'nin iddia ettiği üzere İmam Şâfiî'nin eserlerinde ve diğer mevcut kaynaklarda bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.8 Serî es-Sakatî'ye (251/865) İsnâd Edilen Haber

وقال سري السقطي قدس الله سره من قصد موضعاً يقرأ فيه مولد النبي صلى الله عليه وسلم فقد قصد روضة من رياض الجنة لأنه ما قصد ذلك الموضع إلا لمحبة النبي صلى الله عليه وسلم

Serî es-Sakatî şöyle demiştir: “Kim Hz. Peygamber'in mevlidinin okunması/okutulması amacıyla bir mekân tahsis etmeye azmederse, o kişi cennetten kendisine bir mekân tahsis etmiş gibi olur. Çünkü o kişi bu mekâna azmederken sadece ve sadece Hz. Peygamber'in hoşnutluğunu elde etmeyi amaçlamıştır” (el-Heytemî, t.y.: 10).

Yine isnadsız bu rivayet de yapılan araştırma sonucunda mevcut kaynaklarda bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

İbn Hacer el-Heytemî, Serî es-Sakatî'nin bu sözünü kuvvetlendirmek için Hz. Peygamber'e senedsiz olarak isnad ettiği şu hadisi kaydetmiştir:

3.9 Hz. Peygamber'e İsnâd Edilen Hadis-i Şerif

وقد قال صلى الله عليه وسلم من أحبني كان معي في الجنة

Rasûlullâh'ın (s.a.s) şöyle buyurduğu haber verilmektedir: “Beni seven kişi cennette benimle beraberdir.” (el-Heytemî, t.y.: 10)

Araştırma neticesinde bu rivâyetin iki yerde geçtiği görülmüştür. Rivâyetin Tirmizî'ye (279/892) ait *es-Sünen* adlı eserinde geçen metni şöyledir:

حدثنا مسلم بن حاتم الأنصاري البصري حدثنا محمد بن عبد الله الأنصاري عن أبيه عن علي بن زيد عن سعيد بن المسيب قال قال قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم يا بني إن قدرت أن تصبح وتمسي وليس في قلبك غش لأحد فافعل ثم قال لي يا أنس بن مالك بني وذلك من سنتي ومن أحيا سنتي فقد أحبني ومن أحبني كان معي في الجنة وفي الحديث قصة طويلة قال أبو عيسى هذا حسن غريب من هذا الوجه

Saîd b. Müseyyeb Enes b. Mâlik'ten rivâyetinde Hz. Peygamber'in kendisine şöyle dediğini söyler: “Ey oğulcuğum! Kalbinde kimseye karşı herhangi bir aldatma (kin, nefret, öfke) duygusu olmadan sabahlayıp akşamlayabilmeye gücün yetiyorsa, bu şekilde davran.” Sonra devamla bana dedi ki: “Ey oğulcuğum! İşte bu benim yolumdur (sünnetimdendir); kim

sünnetimi yaşatırsa (ihyâ ederse) beni sevmiştir. Beni seven de cennette benimle beraberdir.” (Tirmizî, 1975: *İlim*, 16).

Rivâyetin Süyûtî'ye (911/1505) ait *el-Câmi'us-Sağîr*'de geçen metni şöyledir:

من أحيا سنتي فقد أحبني ومن أحبني كان معي في الجنة

“Benim sünnetimi ihyâ eden (yaşatan) beni sevmiştir. Beni seven de cennette benimle beraberdir.” (Süyûtî, 1994: 2/306). Söz konusu hadis-i şerif aynı zamanda Taberânî, İbn Batta ve Lâlekâî'nin eserlerinde de geçmektedir. (Taberânî, 1994: 9/168; İbn Batta, 1994: 1/210; Lâlekâî, 2002: 1/58)

Râvilerle ilgili değerlendirme hususunda; hadisin sahâbe râvisi Enes b. Mâlik olup hadisin senedi şöyledir:

Müslim b. Hâtim el-Ensârî el-Basrî > Muhammed b. Abdullâh el-Ensârî > Abdullâh b. el-Müsennâ > Alî b. Zeyd > Said b. Müseyyeb > Enes b. Mâlik

Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî, Ebû Hamza (92-93/711-712) künyesi ile tanınıp birinci tabakadan sahâbîdir. (Buhârî, t.y.: 2/27; İbn Sa'd, 1968: 7/12; Müslim, 1984: 1/243; İbn Hibbân, 1975: 3/4; İbn Abdî'l-Berr, 1992: 1/108; İbnü'l-Esîr, 1989: 1/151; Zehebî, 1998: 1/37; İbn Hacer, 1986: 1/329). Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan hadis rivâyet etmişlerdir (İbn Abdî'l-Berr, 1992: 109; İbnü'l-Esîr, 1989: 151; İbn Hacer, 1995: 275).

Saîd b. el-Müseyyeb (veya el-Müseyyib) b. Hazn el-Kureşî el-Mahzûmî Ebû Muhammed (94/713) ikinci tabakadan olup tâbiî'nin büyüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan hadis rivâyet etmişlerdir. İbn Hacer onun meşhur âlimlerden ve fakîhlerin en sebtlerinden olduğunu söylemiş (İbn Hacer, 1986: 241). Zehebî ona imâm, meşhur âlimlerden, tâbiî'nin büyüklerinden; sika, hüccet, fakîh, ilim ve amelde önder şeklinde ifadeler kullanmıştır (Zehebî, 1985: 4/217). İbn Hibbân onu sikalardan saymıştır (İbn Hibbân, 1975: 4/273).

Alî b. Zeyd b. Abdillâh b. Züheyr b. Abdillâh b. Ced'ân el-Kureysî et-Teymî (131/749) dördüncü tabakadan olup tâbiînlerin ortalarındandır. Buhârî *el-Edebü'l-Müfred* adlı eserinde, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan hadis rivâyet etmişlerdir. İcîf, hadislerinin yazılabileceğinin ancak kuvvetli olmadığını ve Şîlik ile itham edildiğini kaydeder (İcîf, 1985: 2/154). İbn Hacer onun dördüncü tabakanın zayıflarından olduğunu söyler (İbn Hacer, 1986: 401). Mizzî de onun *za'îfu'l-hadîs* (Zehebî'ye göre cerhin beşinci mertebesinde bulunan râvi hakkında kullanılan bir terimdir. Böyle bir râvinin rivâyet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani itibar için alınır (Bkz. Aydın, 2019: 365) olduğunu söyler (Mizzî, 1980: 20/434).

Abdullâh b. el-Müsennâ b. Abdillâh b. Enes b. Mâlik el-Ensârî (171-180/788-797) altıncı tabakadan olup tâbiînlerin küçükleriyle çağdaş olanlardandır. Buhârî, Tirmizî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır. İcîf, sika olduğunu kaydetmiştir (İcîf, 1985: 2/57). İbn Hacer, onun sadûk olmakla beraber çokça hataları olduğunu ifade etmiştir (İbn Hacer, 1986: 320). Mizzî, kuvvetli olmadığına dair görüşleri aktarmış, İbn Hibbân “onu sikalardan saydım ancak hata etmiş olabilirim” ifadelerine yer vermiştir (Mizzî, 1980: 16/25). Zehebî, onunla ilgili “münkerü'l-hadîs” (tanımı için bkz. Aydın, 2019: 227) ve Ebû Dâvûd'un “onun hadislerini tahrîc etmedim” ifadelerine yer vermiştir (Zehebî, 2003: 4/672).

Muhammed b. Abdillâh b. el-Müsennâ b. Abdillâh b. Enes b. Mâlik el-Ensârî (215/830) dokuzuncu tabakadan olup tebe-i tâbiînlerin küçüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan hadîs rivâyet etmişlerdir. İbn Hibbân, Zehebî ve İbn Hacer ona sika demişlerdir (İbn Hibbân, 1975: 7/443; Zehebî, 1985: 9/532; İbn Hacer, 1986/490).

Müslim b. Hâtim el-Ensârî Ebû Hâtim el-Basrî (250/864) onuncu tabakadan olup tebe-i tâbiînden hadis alanların büyüklerindendir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî ondan rivâyette bulunmuşlardır. İbn Hacer sadûk olmakla beraber bazı vehimlerinin olabileceğini ifade etmiştir (İbn Hacer, 1986: 529). Mizzî, onunla ilgili sika diyenlerin ifadelerini aktarmıştır (Mizzî, 1980: 27/496).

Yukarıda senedi verilen Tirmizî'nin (279/892) *es-Sünen* ve Süyûtî'nin (911/1505) *el-Câmi'us-Sağîr* ile adlı hadis kitaplarında geçen rivâyetin râvileri tabâkât ve ricâl kitaplarında incelenmiş, Alî b. Zeyd b. Abdillâh b. Züheyr hakkında “*za'ifu'l-hadîs, şîlik ile itham, dördüncü tabakanın zayıflarından, kuvvetli olmadığı*”; Abdullâh b. el-Müsenâ hakkında, “*çok hataları olduğu, kuvvetli olmadığı*” ve “*münkerü'l-hadîs*” gibi ifadelerin olduğu görülmüştür. Mevcut kaynaklar incelenmiş, hadisın şâhidi konumunda başka tarîki bulunamamıştır. Bu durumda hadis sened yönünden zayıftır, denilebilir. Tirmizî bu hadis için “*hasen garib*” (bir kişinin tek başına rivâyet ettiği hasen hadise denilir. Bkz. Aydınli, 2019: 123); muâsır âlimlerden Elbânî ise zayıf ifadesini kullanmıştır (Tirmizî, 1975: *İlim*, 16; Elbânî, 1979: 773). Ancak sahih hadis külliyyatında bu rivâyete ma'nen şahitlik edebilecek hem sahih ve hem de zayıf, çok sayıda rivâyet bulunmaktadır. Hal böyle olunca söz konusu rivâyet “*hasen li-ğayrihi*” (hasen hadis şartlarının tamamı kendisinde olmayıp zayıf olan, ama başka rivâyetlerle desteklenerek hasen seviyesine ulaşan hadise denilir. Bkz. Heyet, 2007: 235; Aydınli, 2019: 122) olarak da değerlendirilebilir.

Bu (*Beni seven kişi cennette benimle beraberdir*) rivâyetin mana yönünden şâhidi olabilecek farklı tarikleri başta Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde olmak üzere, neredeyse bütün hadis kaynaklarında geçtiği bilinmektedir. Ehemmiyetine binaen *Sahihayn*'da geçtiği şekliyle üç rivâyeti burada zikretmekte fayda vardır.

3.9.1 Buhârî'den Geçen Rivâyet

حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ

Abdullah b. Mes'ûd'dan (r.a) Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir: “*Kişi sevdiğiyle beraberdir*” (Buhârî, 1987: *Edeb*, 96).

Hadisin sahâbî râvisi Abdullah b. Mes'ûd olup senedi şöyledir:

Bişr b. Hâlid > Muhammed b. Ca'fer > Şu'be b. Haccâc > Süleymân b. Mehrân > Ebû Vâil > Abdullah b. Mes'ûd

Râvilerle ilgili değerlendirme hususunda; Abdullâh b. Mes'ûd b. Gâfil b. Habîb el-Hüzeli (32/652-53), Ebû Abdirrahmân künyesi ile meşhur olup birinci tabakadan sahâbîdir (Buhârî, t.y.: 5/2; İbn Abdilber, 1992: 3/987; İbnü'l-Esir, 1989: 3/280; Mizzî, 1980: 16/121; Zehebî, 1985: 1/461; İbn Hacer, 1908: 7/24-25). Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır (İbn Hacer, 1986: 323).

Ebû Vâil el-Kûfî Şakîk b. Seleme el-Esedî (82/702-703): İbn Hacer onun için, ikinci tabakadan olup tâbiîn'in büyüklerindendir; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmiş olup sikadır, demiştir (İbn Hacer, 1986: 439). Zehebî onun Kûfe'nin şeyhlerinden olup, ilmiyle âmil âlimlerden olduğunu ifade etmiştir (Zehebî, 2003: 1/48). Mizzî sika olduğunu söyleyenlerin görüşlerini aktarmaktadır (Mizzî, 1980: 16/167).

Süleymân b. Mehrân el-Esedî el-Kâhilî Ebû Muhammed el-Kûfî el-A'meş (147-148/764-765): İbn Hacer onun hakkında, beşinci tabakadan olup tâbiîn'in küçüklerindendir; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmiş olup sika, hâfız ancak tedfîsleri olduğunu ifade eder (İbn Hacer, 1986: 414). Zehebî onun sika, hâfız ve meşhur âlimlerden olduğunu söyler (Zehebî, 1998: 1/116). Mizzî, onun sika olduğuna dair görüşleri aktarır (Mizzî, 1980: 7/87).

Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verdü'l-'Utkî el-Ezdî Ebû Bistâm el-Vâsîfî el-Basrî (160/777) yedinci tabakadan olup tebe-i tâbiîn'in büyüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. İbn Hacer onun için sika, hâfız ve mutkin demiştir (İbn Hacer, 1986: 436). Zehebî onun hakkında sebt, hüccet ve emîrû'l-mü'minîndir demiştir (Zehebî, 1998: 1/144). İbn Hibbân onu sikalardan saymıştır (İbn Hibbân, 1975: 7/446).

Muhammed b. Ca'fer el-Hüzlî Ebû Abdullah el-Basrî (193-194/809-810) dokuzuncu tabakadan olup tebe-i tâbiîn'in küçüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. İbn Hacer, sika olmakla beraber gafleti vardır, demiştir (İbn Hacer, 1986: 833). Zehebî, hâfızdır demiş ve Yahya b. Maîn'den onun bazen hata ettiği yönündeki ifadeleri aktarmıştır (Zehebî, 1998: 1/220). Mizzî, İbn Hacer ve Zehebî'nin ifadelerine benzer söylemleri aktarmıştır (Mizzî, 1980: 7/25).

İbn Hacer, tahrici yapılan rivâyetin râvilerinden Süleyman b. Mehrân için tedlisleri, Muhammed b. Ca'fer için gafleti olduğundan bahseder. Rivâyet bu şekliyle sened yönünden zayıf görünse de, şâhidleri olduğundan *hasen li-ğayrihi* olarak kabul edilebilir. Bu rivâyetin başka tarikleri de mevcut olup aşağıda belirtilmiştir:

3.9.2 Buhârî'den Geçen Rivâyet

حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَتَى السَّاعَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا قَالَ: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرٍ صَلَاةٍ وَلَا صَوْمٍ وَلَا صدَقَةٍ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، قَالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أُحِبُّتَ

Enes b. Mâlik (r.a) dedi ki: Bir adam Nebî'ye (s.a.s): "*Yâ Rasûlallah! Kıyamet ne zaman (olacak) kopacak?*" diye sordu. O (s.a.s): "*Sen onun için ne hazırladın?*" Diye cevap verdi. O zât (tekrar): "*Ben kıyamet için çok bir şey (çok namaz, çok oruç, çok sadaka vesair) hazırlamadım. Lâkin ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum*" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s): "*Sen sevdiklerinle beraber olacaksın*" buyurdu (Buhârî, 1987: Edeb, 96).

Hadisin Sahâbi râvisi Enes b. Mâlik olup rivâyetin senedi şöyledir:

Abdân > Babası > Şu'be > Amr b. Mürre > Sâlim b. Ebî'l-Ca'd > Enes b. Mâlik

Râvilerle ilgili değerlendirme hususunda; Enes b. Mâlik hakkında daha önce gerekli malumat verilmiştir.

Sâlim b. Ebî'l-Ca'd Râfi' el-Gatafânî el-Eşcaî el-Kûfî (98/717) üçüncü tabakadan olup tâbiîn'in orta yaşlılarındandır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân onu sikalardan saymış (İbn Hibbân, 1975: 4/305); Mizzî, Nesâî ve diğer bazılarının onun hakkında sika dediklerini aktarmış (Mizzî, 1980: 10/130); Zehebî, fakîh ve meşhur sikalardan olduğunu söylemiş (Zehebî, 1985: 7/108); İbn Hacer ise sika olmakla beraber çokça irsâl yaptığını ifade etmiştir (İbn Hacer, 1986: 359).

Amr b. Mürre b. Abdillâh b. Târik b. el-Hâris el-Murâdî Ebû Abdillâh (118/736) beşinci tabakadan olup tâbiîn'in orta yaşlılarındandır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce onun hadislerini rivayet etmişlerdir. Mizzî, sika olduğu yönündeki ifadeleri nakleder (Mizzî, 1980: 22/232). Zehebî, meşhur âlimlerden olup sika olduğu yönündeki ifadeleri aktarmış (Zehebî, 1985: 5/196); İbn Hacer ise sika ve hâfız olup tedlîs yaptığını söyler (İbn Hacer, 1986: 745).

Şu'be b. el-Haccâc (160/777) hakkında daha önce gerekli malumatlar nakledilmiştir.

Osmân b. Cebele b. Ebî Ravvâd (Abdân) el-'Utkî el-Mervezî (200/816) onuncu tabakadan olup tebe-i tâbiîn'den hadis alanların büyüklerindendir. Buhârî, Müslim ve Nesâî onun hadislerini rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân onu sikalardan saymış (İbn Hibbân, 1975: 7/204);

Mizzî onun sika olduğunu söyleyenlerin görüşlerini aktarmış (Mizzî, 1980: 19/344); Zehebî ve İbn Hacer, sika olduğunu ifade etmişlerdir (Zehebî, 1985: 10/270; İbn Hacer, 1986: 660).

Abdullah b. Osmân b. Cebele b. Ebû Ravvâd (Abdân) el-Ezdî el-'Utkî (221/836) onuncu tabakadan olup tebe-i tâbiîn'den hadis alanların büyüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî onun hadislerini rivayet etmişlerdir. İbn Hibbân onu sikalarından kabul etmiş (İbn Hibbân, 1975: 7/352); Mizzi, sika olduğunu söyleyenlerin görüşlerine yer vermiş (Mizzî, 1980: 15/276); Zehebî hâfız olduğunu ifade etmiş (Zehebî, 1998: 1/294); İbn Hacer ise sika ve hâfız olduğunu söylemiştir (İbn Hacer, 1986: 525).

Yukarıda bilgileri verilen ve tahrîci yapılan hadisin râvilerinden Sâlim b. Ebî'l-Ca'd'ın çokça irsâl yaptığı, Amr b. Mürrâ'nın ise tedlisleri olduğu ifade edilmektedir. Rivâyet bu hâliyle sened yönünden zayıf olsa da, onu destekleyen ve şâhidi konumunda başka rivâyetler mevcut olduğundan bu rivâyet *sahih li-ğayrihi* olarak değerlendirilebilir.

3.9.3 Tirmizî'de Geçen Rivayet

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا، قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَتَى السَّاعَةُ؟ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟ قَالَ: حُبَّ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، قَالَ: أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ

Enes b. Mâlik'ten (r.a) rivâyete göre bir A'râbî Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek: "(Ey Allah'ın Rasûlü) kıyamet ne zaman kopacak?" şeklinde soru sordu. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.s) ona: "Sen kıyamet için ne hazırladın?" diye cevap verdi. Bunun üzerine A'râbî: "(pek bir hazırlığım yok ama) Allah ve Rasûlü'nü (çok) seviyorum" şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s): "Sen (kıyamet günü/ahirette) sevdiklerinde beraber olacaksın" şeklinde cevap verdi (Müslim, 2010: Birr, 50).

Hadisin sahâbî râvisi Enes b. Mâlik olup rivâyetin senedi şöyledir:

Abdullâh b. Mesleme b. Ka'neb > Mâlik > İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha > Enes b. Mâlik

Râvilerle ilgili değerlendirme hususunda; Enes b. Mâlik hakkında daha önce gerekli malumat verilmiştir.

İshâk b. Abdillâh b. Ebî Talha Ebû Yahya (132/749-750) Zeyd b. Sehl dördüncü tabakadan olup tâbiîn'in orta yaşlılarındandır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır. İbn Sa'd, İbn Ebî Hâtim, İbn Hibbân, Mizzi, Zehebî ve İbn Hacer onun için sika demişlerdir (İbn Sa'd, 1968: 5/402; İbn Ebî Hâtim, 1952: 2/226; İbn Hibbân, 1975: 4/23; Mizzi, 1980: 2/444; Zehebî, 2003: 3/612; İbn Hacer, 1908: 1/210).

Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (179/795) yedinci tabakadan olup tebe-i tâbiîn'in büyüklerindendir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce ondan rivâyette bulunmuşlardır. İbn Ebî Hâtim ve İbn Hibbân onu sikalarından saymış (İbn Ebî Hâtim, 1952: 7/204; İbn Hibbân, 1975: 7/459); Mizzi onun hakkında sika görüşleri aktarmış (Mizzî, 1980: 27/91); Zehebî onu hadis ilmi ve hicret yurdunun imamı olarak vasfetmiş (Zehebî, 1985: 8/48); İbn Hacer ise (müttakilerin önderi vesair) benzer ifadelerle yer vermiş ve hatta Buhârî'nin onun hakkında bütün senedlerin en sahihi Mâlik'in (r.a) Nâfi' tarihiyle, onun da İbn Ömer tarihiyle gelen senedlerdir ifadelerine yer vermiştir (İbn Hacer, 1908: 10/5).

Abdullâh b. Mesleme b. Ka'neb el-Ka'nebî el-Hârisî Ebû Abdirrahmân el-Medinî el-Basrî (221/836) dokuzuncu tabakadan olup tebe-i tâbiîn'in küçüklerindendir. İbn Ebî Hâtim sika ve hüccet demiş (İbn Ebî Hâtim, 1952: 7/181); İclî ve İbn Hibbân onu sikalarından saymış (İclî, 1985: 2/61; İbn Hibbân, 1975: 8/353); Zehebî, meşhur âlimlerdendir demiş (Zehebî, 2003: 5/610); Mizzi onunla ilgili sika görüşleri aktarmış (Mizzî, 1980: 16/136) ve İbn Hacer sika demiştir (İbn Hacer, 1908: 6/31).

Tahrîci yapılan hadisin râvileri hakkında mevcut ricâl ve tabakat kitaplarında herhangi bir cerh ifadesi bulunmadığından bu rivâyet *sahih* olarak değerlendirilir.

3.10 Cüneyd Bağdâdî'ye (297/909) İsnâd Edilen Haber

وقال جنيد البغدادي قدس الله سره من حضر مولد النبي صلى الله عليه وسلم وعظم قدره فقد فاز بالايمن

Cüneyd Bağdâdî'ye (k.s.) isnâd edilen habere göre onun şöyle dediği söylenir: “*Kim Hz. Peygamber'in mevlidi okunurken orada hazır bulunur ve O'nun (s.a.s) kadrini yüceltirse o kişi kesinlikle imanla değeri yücelir/artar.* (el-Heytemî, t.y.: 8)

Senedsiz olan bu rivayetin de yapılan araştırma neticesinde mevcut kaynaklarda olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

3.11 Fahrüddin er-Râzî'ye (606/1210) İsnâd Edilen Haber

وقال وحيد عصره وفريد دهره الامام فخر الدين الرازي ما من شخص قرأ مولد النبي صلى الله عليه وسلم على ملح أو بر أو شيء آخر من المأكولات إلا ظهرت فيه البركة وفي كل شيء. وصل إليه من ذلك المأكول فإنه يضطرب ولا يستقر حتى يغفر الله لأكله. وإن قرئ مولد النبي صلى الله عليه وسلم على ماء فمن شرب من ذلك الماء دخل قلبه ألف نور ورحمة. وخرج منه ألف غل وعة ولا يموت ذلك القلب يوم تموت القلوب. ومن قرأ مولد النبي صلى الله عليه وسلم على دراهم مسكوكة فضة كانت أو ذهباً وخلط تلك الدراهم بغيرها وقعت فيها البركة ولا يفتقر صاحبها ولا تفرغ يده ببركة النبي صلى الله عليه وسلم

Asrının tek olanı ve zamanının eşsiz âlimi İmam Fahrüddin er-Râzî'ye nispet edilen bir haberde onun şöyle dediği söylenir: “*Kim ki Hz. Peygamber'in mevlidini tuz, buğday vb. gibi yiyeceklerin üzerine okur/okutursa onlarda ve diğer şeylerde muhakkak surette bereket hâsıl olur. Bu yiyecekten kime ulaşırsa Allah (c.c) ona mağfiret etmediği sürece o kişi sarsılır ve yerinde duramaz. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in mevlidi suya okunursa, okunan sudan içenin kalbine bin nur ve bin rahmet girer, o kalpten de bin düşmanlık (hased) ve bin (manevî) hastalık çıkar. Aynı zamanda kalplerin öldüğü o günde onun kalbi ölmez. Yine kim gümüş veya altından sikke paralar üzerine Hz. Peygamber'in mevlidini okur/okutur ve bunu (kendine ait) başka paralara karıştırırsa, Hz. Peygamber'in bereketi sayesinde o paralar da bereketlenir, o paraların sahibi fakirlik görmez ve elinde (cebinde) devamlı surette para bulunur*” (el-Heytemî, t.y.: 9).

Mevcut kaynaklar taranmış, ancak söz konusu senedsiz rivâyet iddia edildiği gibi Fahrüddin er-Râzî'nin eserlerinde ve diğer kaynaklarda bulunamamıştır. Bu rivayet de kanaatimizce el-Heytemî'nin yaşadığı dönemin şifâhî kültürünü yansıtmakta olup asılsızdır.

3.12 Süyûtî'ye (911/1505) İsnâd Edilen Haber

وقال سلطان العارفين الامام جلال الدين السيوطي قدس الله سره ونور ضريحه في كتابه المسمى بالوسائل في شرح الشرائع ما من بيت أو مسجد أو محلة قرأ فيه مولد النبي صلى الله عليه وسلم إلا حفت الملائكة ذلك البيت أو المسجد أو المحلة وصلت الملائكة على أهل ذلك المكان وعمهم الله تعالى بالرحمة والرضوان. وأما المطوفون بالنور يعني جبرائيل وميكائيل وإسرافيل وعزرائيل عليهم السلام فإنهم يصلون على من كان سببا لقراءة مولد النبي صلى الله عليه وسلم. وقال أيضا: ما من مسلم قرأ في بيته مولد النبي صلى الله عليه وسلم إلا رفع الله سبحانه وتعالى القحط والوباء والحرق والغرق والآفات والبليات والبغض والحسد وعين السوء واللصوص عن أهل ذلك البيت فإذا مات هون الله عليه حوابع منكر ونكير ويكون في مقعد صدق عند مليك مقتدر

Eserde el-Heytemî'nin ifade ettiğine göre Âriflerin Sultanı Celâlüddîn es-Süyûtî'nin Tirmizî'nin “*Şemâil*”ine yazdığı şerh olan ve kısaca “*Vesâil*” olarak nitelendirilen “*el-Vesâil İlâ (ff Mûsâmereti) Ma'rifeti'l-Evâ'il*” adlı eserinde şöyle dediği söylenir: “*Hz. Peygamber'in mevlidinin okunduğu hiçbir ev,, mescid veya mahalle olmasın ki, o (mevlid okunduğu) esnada melekler bu sayede o evi, mescidi veya mahalleyi kuşatıp orada bulunanlara Allah'tan (c.c) rahmet dilemesinler ve Allah da (c.c) kendi katından rahmet ve ikramlarla onlara lütufta bulunmasın. Bununla beraber orayı nurla kuşatan melekler, yani Cebrâîl, Mikâîl, İsrâîl ve Azrâîl (a.s) mevlidin okunmasına vesile olan kişiye ayrıcalıklı olarak Allah'tan (c.c) rahmet ve bağışlanma dilerler. Süyûtî sözlerine şöyle devam etmektedir: “Allah Teâlâ, evinde Hz.*

Peygamber'in mevlidini okuyan/okutan kişinin ev halkını kıtlık, veba, yanma, boğulma, (akla gelmeyen) başka afetler, (kişinin güç yetiremeyeceği) ağır imtihanlar, buğz, hased, nazara gelme ve hırsızlık gibi kötülüklerden korur; öldüğü zaman da Münker ve Nekîr'in sorularına kolaylıkla cevap vermesini sağlar; ayrıca (cennette) o kişi Muktedir (olan Allah'ın) katında, doğruluk meclisinde olur.” (el-Heytemî, t.y.: 10).

Yapılan araştırma neticesinde senedi olmayan bu rivâyet mevcut hadis kaynaklarında ve el-Heytemî'nin iddia ettiği üzere Suyûtî'nin “*Vesâil*” adlı eserinde bulunamamıştır. Dolayısıyla bu haberin de asılsız olduğu söylenebilir.

وقد قال شهاب الدين احمد ابن حجر الهيتمي رحمه الله: فمن أراد تعظيم مولد النبي صلى الله عليه وسلم يكفيه ذلك القدر. ومن لم يكن عنده تعظيم مولد النبي صلى الله عليه وسلم لو ملأت له الدنيا في مدحه لم يحرك قلبه في المحبة له صلى الله عليه وسلم. جعلنا الله واياكم ممن يعظمه ويعرف قدره ومن أخص خاص محبيه وأتباعه آمين يارب العالمين

el-Heytemî, bu bölümle ilgili son olarak şunları demektedir: “*Hiz. Peygamber'in mevlidini (okumaya/okutmaya teşvik edip) yüceltmek isteyen yukarıda sayılan iltifatlar yeterli gelir. Lâkin Hiz. Peygamber'in mevlidini (içinde/kalbinde) yüceltme azmi olmayan için dünya dolusu iltifatta bulunsu dahi, kalbinde Hiz. Peygamber'in sevgisine dair zerre miktarı hareketlilik olmaz. Allah (c.c) herkesi O'nu (s.a.s) yücelten, O'nun (s.a.s) kadrini/kiymetini bilen; O'nu (s.a.s) ve O'na (s.a.s) tabi olanları gerçek manada seven hâlis/muhlislerden eylesin. Âmin! Ey Âlemlerin Rabbi!*” (el-Heytemî, t.y.: 11-12).

el-Heytemî'nin bu haberlere itibar etmesinin çıkış noktası, Hiz. Peygamber'e isnâd edilen “(من) (عظم مولدي كنت شفيعا له يوم القيامة) *Benim doğumumu (yüceltip) ta'zim edene kıyamet günü şefaati ederim*” şeklindeki “mevzu” haber olabilir. Mevcut kaynaklar incelenmiş, söz konusu rivâyet bulunamamış, ancak “*mevzu*” olduğu ile ilgili görüşler vardır (Kitâbü Fetâvâ, 2009: 3/2287). Daha önce de zikrettiğimiz üzere bu ve benzeri haberler kanaatimizce el-Heytemî'nin döneminde halk arasında dilden dile dolaşan şifahi rivayetlerdir.

Kanaatimizce (çünkü esrede de bu tarzda hikâyeler sıkça geçmektedir. Geniş bilgi için bkz. el-Heytemî, t.y.: 49-58) el-Heytemî'nin etkilenmiş olabileceği ikinci haber Abbâsî halifesi Hârûn Reşîd (193/809) zamanında cereyan ettiği öne sürülen bir hikâyedir. Hikâyede o devirde yaşayan bir genç ile ilgili şunlar geçmektedir: Halife zamanında Basra'da yaşayan ve kendisi için çok harcamalar yapan (israf eden) ve işlediği kötü fiillerden dolayı halkın kötü gözle baktığı bir genç vardı. Oysaki uzun yıllar boyunca (ölümüne kadar) Rebî'ul-Evvel ayı yaklaşıncı elbiselerini yıkar, güzel kokular sürünür, kendine çeki düzen verir, ziyafet tertip eder ve orada Hiz. Peygamber'in mevlidini okuturdu. Bu hal, gencin ölümüne kadar devam etti. Genç ölünce bütün beldede şöyle bir ses duyuldu: “*Ey Basra halkı! Allah'ın velilerinden bir velinin cenazesine katılın, çünkü o benim yanımda çok değerli bir kulumdur.*” Bunun üzerine Basra halkı o gencin cenaze ve defninde hazır bulundular. Daha sonra bütün belde rüyalarında o genci ince ipek ve atlastan elbiselerle cennette gördüler. Bunun sebebini (bu dereceye nasıl vardığını) ona sordular? O genç: “*Hiz. Peygamber'in doğum gününü yücelterek*” cevabını verdi (Melîbarî, 2004: 3/365). Yine aynı eserde bu minvalde el-Heytemî'nin etkilenmiş olabileceği söylenen başka bir hikâyeden daha söz edilmektedir (Melîbarî, 2004: 3/365).

4. Rivâyetlerin Genel Değerlendirilmesi

Çalışmamızın neticesinde, eserin mezkûr bölümünde zikredilen, dört halifeyle beraber mevlid okuma ve okutmayı fazilet sayanların görüşlerine dair on bir rivâyetin asıllarının olmadığı, İbn Hacer el-Heytemî'nin Hiz. Peygamber'e senedsiz isnâd ettiği rivâyetin aslının tetkik ettiğimizde, sened yönünden zayıf (Tirmizî'ye göre hasen garib) ama şahitleri olması hasebiyle “*hasen li-ğayrihi*” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda metinleri ile beraber anlamları da verilen ve Hulefâ-i Râşidîn ile tâbîin dâhil meşhur âlimlere isnâd edilen haberler temel hadis kaynaklarında bulunamamıştır. Müellif, bu haberleri

nereden aldığını da ifade etmemiştir. Eserin bu bölümünde, Hz. Peygamber'e merfû bir şekilde isnâd edilen hadis ile Süyûtî'ye ait *Vesâil* adlı eserinde geçtiği iddia edilen (ama mezkûr eserde bulunamayan) haberin kaynağı belirtilmiş, ancak sadece Hz. Peygamber'e merfû olarak isnâd edilen hadise ulaşılmıştır.

el-Heytemî'ye ait eserler incelendiğinde, sahih dışındaki zayıf haberlerin de kaynağının belirtildiği görülecektir. Aynı şekilde el-Heytemî'nin, genelde sahih hadislerin tahrîcini yaptığı, ancak diğer haberlerin tahrîcini yapmadığı da görülecektir. Bu durumdan anlaşıldığına göre el-Heytemî, sadece kaynağının belirtilmesinin yeterli olacağı kanaatindedir (el-Heytemî, 2008: 43). Lakin yapılan tahriç çalışması neticesinde el-Heytemî'nin bu eserde sahih ve zayıf rivâyetlerin kaynağını belirtip uydurma veya asılsız olduğu anlaşılan haberlerin kaynağını belirtmemiş olması önemli bir detaydır.

Rivâyetler bu yönüyle ele alındığında, *en-Ni'metü'l-Kübrâ*'nın el-Heytemî'ye aidiyeti konusunda değerli bir araştırma yapan İbrahim Hanek ve Hasankeyfî'ye ait *İrşâdu'l-Mu'minin* ile *İkâzu'l-Ğâfilîn* adlı eserleriyle ilgili yaptığı çalışmada, el-Heytemî'nin *en-Ni'metü'l-Kübrâ* eserinden referanslarda bulunan Abdurrahman Ece'nin de ifade ettikleri üzere, eserin el-Heytemî'ye ait olup olmadığı sorusu akıllara gelmektedir (Hanek, 2021: 16/147-148; Ece, 2017: 10/21). Ancak belirtmek gerekir ki, çalışmalarda el-Heytemî'ye ait nüshaların tamamına ulaşılmadığı, sadece ulaşılan nüshalar üzerinden bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Çalışmamızı yaptığımız mezkûr nüshanın el-Heytemî'ye aidiyeti konusunda hali hazırda yapılan olumlu/olumsuz bir eleştiri veya tenkit söz konusu değildir. Bununla beraber İbrahim Hanek ve Abdurrahman Ece'nin ifadeleri paralelinde denilebilir ki, hadis ilminde bu kadar değerli çalışmaları olan el-Heytemî neden kaynak belirtmemiş, özellikle de mevlid okuma ve okutmanın faziletlerine dair, eldeki mevcut kaynaklarda bulunmayan asılsız haberleri eserine almaya neden ihtiyaç duymuştur?

Bize göre bu konuda akıllara gelen ilk cevap kaynaklarda da geçtiği üzere, Hz. Peygamber'in doğumundan ötürü sevinen ve Süveybe Hâtun'u kölelikten azad eden amcası Ebû Leheb'in her pazartesi günü cehennemdeki azabının hafifletildiğine dair rivâyetin varlığıdır (İbn Hacer, 1959: 9/145, 10/47; İbn Sa'd, t.y., 1/108-125; İbn Keşir, 1993: 2/277). Risâletle beraber Hz. Peygamber'e düşmanlık yapmaya başlayan amcası Ebû Leheb'in (doğumuna sevinerek bir köle azad etmesinden dolayı) cehennemdeki azabı hafifletiliyorsa, O'nun (s.a.s) ümmetinden olup doğduğu günün sevincinden dolayı o günü yücelten, o gün ziyafet ve ikramlarda bulunan, O'na (s.a.s) inanan ve O'nu (s.a.s) seven ümmetinin nasıl bir ikramla karşılaşabileceğinden hareketle bu tür haberlere itibar edilmiş olabileceğidir.

Bu bağlamdaki başka bir rivâyette Hz. Peygamber'e pazartesi orucuna olan bağlılığının sebebi sorulunca "*Pazartesi günü doğduğum gündür...*" (Müslim, 2010: *Sıyam*, 197) şeklinde cevap verdiği aktarılmaktadır. (Bu rivâyetin tahrîci için bkz. Şirin, 2016: 38-40).

Bazı kaynaklar el-Heytemî'nin, mezkûr bölümde geçen ama sıhhati tespit edilemeyen haberleri eserine almasının ve bu haberlere itibar etmesinin nedenlerinden birinin yukarıda ifade edildiği üzere, Hz. Peygamber'e isnâd edilen ve uydurma olduğu belirtilen "*Benim doğumumu (yüceltip) ta'zim edene kıyamet günü şefa'at ederim*" (Kitâbü Fetâvâ, 2009: 3/2287, <http://www.islamweb.net>) rivâyet ile Abbâsi halifesi Hârûn Reşîd zamanında Basra'da cereyan ettiği öne sürülen bir kaynağı ve üreteni belli olmayan hikâyelerdir (Feth, t.y.).

Zamanının önemli hadisçileri arasında zikredilen el-Heytemî'nin kaynak belirtmeden eserine aslı olmayan bu tür haberleri almasının ardındaki amaç bilinmemekle beraber yaptığı çalışmadan şu sonuçlar çıkarılabilir:

a) Tasavvufun etkisinde kalması: Tasavvuf ehli, rivâyetlerin sıhhatinden çok, kastedilen anlam üzerinde durmuşlardır. Dolayısıyla mutasavvıfların fikirlerinin eserlerine yansması tabiidir. (Şirin & Açikel, 2019: 3/209). Hayatı hakkında bilgi verilen başlıkta da ifade edildiği üzere el-Heytemî'nin doğup büyüdüğü çevrede tasavvuf ekollerinin yoğun olması, kendisinin de

tasavvufu benimsemesi ve ilim-tasavvuf ilişkisinden etkilenmiş olmasıdır. Buna bağlı olarak Yüce Allah'ın dünyada görülebileceği, velilerin ğaybı bilebileceği, her türlü günahı büyük günahlardan sayma vb. gibi görüşleri zayıf veya uydurma rivâyetler ile aslı olmayan haberlere dayandırma çabasına girişmiştir. Ayrıca insanların fiillerinde cüz'i irade olamayacağı, kâinatın Hz. Peygamber'in nûrundan yaratıldığı, Hz. Peygamber'in kabirde diri olduğu ve velilerle görüşebileceği, Kur'ân'ın bedenî hastalıklara da iyi gelebileceği gibi bazı görüşleri savunmuş olması; neredeyse bütün rivâyetleri sahih kabul etme anlayışını destekler nitelikte eserler telif etmesi, onu bu tür hatalara sevk etmiştir. (Kallek, 1999: 19/532). Ancak tasavvuf erbabının tamamının bu anlayışta olmadığını belirtmek gerekir.

b) Ehl-i Sünnet akaidini savunma çabası: Ehl-i beyt'i bahane ederek Ehl-i Sünnet akaidine yapılan tenkitlere cevap verme çabasına girişmiş olması, onu bu alanda duyduğu her habere (kaynağını ve doğruluğunu araştırmadan) eserinde yer vermeye sevk etmiştir (el-Heytemî, t.y.: 18-20). el-Heytemî'nin bu tür mevzû veya asılsız rivayetlerle kendi döneminde Hz. Peygamber'in sünnetini müdafaa ettiği iddia edilse de onun bu yönteminin sünnet savunusunda doğru bir yol olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

c) Mevlid okuma/okutmanın dini hükmünün (bid'at olup olmadığının) tartışıldığı bir dönemde ilim tahsil etmesi: Mevlidin dini hükmü hakkında alevlenen tartışmalar el-Heytemî'yi de etkilemiştir. el-Heytemî, mevlidin "*bid'at-ı hasene*" olduğunu savunmaya çalışmış, sadece tezini destekleyen görüşlere yer vermiş ve bunu ispatlamak için söz konusu eseri kaleme aldığını beyan etmiştir (Hanek, 2021: 147-148).

d) Yaşadığı dönemde halkın dilinde meşhurlarmış haberleri eserine almış olabileceği ihtimali dışında el-Heytemî, söz konusu haberlerin geçtiği kaynaklara ulaşmış, ancak daha sonraki süreçte kaynaklar kaybolmuş ya da günümüze ulaşmamış olma ihtimalidir. Ancak, bu ihtimalin değerlendirmeye alınabilmesi için söz konusu haberlerin başkaları tarafından da rivâyet edilmiş olması lazımdır ki, hâli hazırda söz konusu haberler sadece el-Heytemî'nin eserinde geçmektedir.

5. Sonuç

Sevgi, insan tabiatının en temel ve en değerli duygularından biridir. Yine sevgi bireyi Allah (c.c.) katında yücelten, manevî derinliğe götüren bir kuvvettir. İnsanlık tarihi boyunca hangi dine mensup olursa olsun her toplum sığınacak bir kutsala ihtiyaç duymuştur. Sığındığı bu kutsala olan sevgi ve bağlılığını ifade etmek amacıyla da çeşitli ayinler/dinî merasimler düzenlemiştir. İslam tarihinde bunlardan günümüze ulaşan en meşhuru mevlidlerdir. Önceleri yazılı eser tarzında ifade edilen sevgi, sonraları ise bu metinlerin topluluklar halinde törenlerle icra edilmesiyle başka bir boyut kazanmıştır. Kültürel aidiyetin tezahürü/sembolü olan ve İslâm'dan önceki dinlerde totem; millî ve ilâhî kaynaklı dinlerde ise gelenek adıyla tertip edilen bu törenler, İslâm'dan sonra da günümüze kadar süregelmiştir.

İnananların gönlünde perçinleşen Hz. Peygamber sevgisi şiirler, nâ'tler, kasideler, mersiyeler, şemâil, hilye, fezâil, hasâis vb. eserlerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamber henüz hayattayken başlayan (Hz. Peygamber'in şairi ve aşığı olarak bilinen Hassan b. Sâbit'e (60/680) ait olduğu söylenen "*Ben sözlerimle Muhammed'i (s.a.s) övmüş olmadım; aslında sözlerimi Muhammed'le övmüş ve güzelleştirmiş oldum*" veciz ifadesi bunlardan sadece birisidir. İmâm Rabbânî'ye (1034/1624) ait "*Mektûbât*" da geçtiği de söylenen bu vecize, Peygamber sevgisinin İslam toplumunda ne kadar derin bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu ulvî sevgi ve bağlılığın, tarihin hiçbir döneminde kesintiye uğramadan günümüze kadar geldiği aşikâr olup çeşitli merhalelerden geçerek Müslümanlar var olduğu sürece kıyamete kadar süreceği öngörülmektedir. İnananların hayrete şayan tevazu, sevgi ve bağlılıkları kitaplarla sınırlı kalmayarak günlük yaşamda davranışlarına da yansımış ve zaman içerisinde mevlid merasimleri adıyla bir hayat tarzına, başka bir ifadeyle geleneğe dönüşmüştür.

Mevlidler, esas itibariyle yazarının manevi düşüncelerini, düşüncesinden ziyade hislerini gücü nisbetinde belîğ bir tarzda, açığa vurmasıyla oluşan ve adeta ete kemiğe bürünmüş sevginin metinlerden ibaret sembolüdür. Mevlidler ne bir dinin kaynağı; ne felsefi manada bir eser; ne tasavvufi bir bakış açısı ve ne de hadis, fıkıh ve tefsir gibi alanlara hitap eden veya hüküm bildiren metinlerdir. Bilakis yazarının sevgisini ifade tarzı bağlamında hepsinin hülâsası nadide eserlerdir (Ataman, 2010: 419).

Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, söz konusu muhabbet ve bağlılığın ifade ediliş tarzı kişilere, toplumlara ve zamana göre farklılık arz etmiştir ve doğaldır. Doğal olmayan, merasimlerde uygulanan birtakım bid'ât ve hurafelerin dînî bir vecibe olarak sunulmaya çalışılmasıdır. Bilindiği üzere gelenek ayrı din ayrıdır. Gelenek dînî bir vecibe değildir. Bid'at dinin özüne yapılan ilaveler ya da eksiltmelerdir. Kandil kutlamaları bir gelenektir ve dinin özüne bir müdahale söz konusu değildir. Dolayısıyla toplumları bir arada ve ayakta tutan mevlid kandili gibi kutlamalar bid'at olarak değerlendirilmemelidir. Ancak kandil gecelerine mahsus sonradan üretilen özel ibadet ve zikirlerin tamamının bid'at olduğu ifade edilebilir. Bu cümleden yola çıkarak sözü edilen bid'at tarzında (dinen kabul görmeyen) ekleme veya eksiltmelerin sadece kandil kutlamalarıyla sınırlandırılmaması gerektiği, mevlid merasimleri için de aynı durumun söz konusu olduğunun vurgulanması yerinde olacaktır. Zira tamamlanmış dinin bid'atlara ihtiyacı yoktur.

İslam medeniyetinin bir ürünü olarak simgeleşen mevlid merasimleri Hz. Peygamber ve onu takip eden ilk dönemlerde uygulanmamış olması bir eksiklik olmadığı gibi, sonradan uygulanmaya başlanması ortaya çıkan bir fazlalık olarak değil, dini sevginin ve özlemin doğal bir ifadesi olarak görülmelidir. Zira Hz. Peygamber'e duyulan özlem her Müslümanda, farklı zamanlarda ve farklı şekillerde tezahür etmiştir. Tabiri caizse, sevginin ifade ediliş tarzı/biçimi tenkit edilmemelidir. Yine aynı şekilde, Hz. Peygamber'in vefatına üzülen ümmetinin, doğumuna sevinmesi de doğal karşılanmalıdır.

Bilindiği üzere muâsırları gibi el-Heytemî de çok yönlü bir ilim tahsil sürecinden geçmiştir. Bundan mütevellit el-Heytemî bu eseri kaleme alırken alırken bir mutasavvıf, bir fakih, bir muhaddis olarak mı ele almış? Bazı kaynaklarda "*Tasavvufa bakışı müsbet olan ve kendisi de tarikata mensup bulunan İbn Hacer el-Heytemî kitap ve sünnete dayanmayan, fıkıh bilgisiyle beslenmeyen tasavvufun karşısında yer almıştır*" (Kallek, 1999: 19/532) şeklinde bir iddia öne sürülse de, tasavvufi kimliğinin de etkisiyle ahkâma taalluk etmeyen, taabbudî ve terğib-terhibe dair konular ile daha önce de ifade edildiği üzere kendi mensubu olduğu tarikatın görüşlerini savunma odaklı mütesahil davranmayı tercih ettiği, böylece rivâyetlerin sıhhatinden çok anlamına önem verdiği görülmektedir. Bizim öngörümüze göre el-Heytemî bütün bilgi birikimini kullanmış ama genel anlamda tasavvufi yönü ağır basan bir eser telif etmiştir.

Yukarıda verilen tüm bilgiler ışığında denilebilir ki; bahsi geçen asılsız haberlerin sahîh olduğunu kabul etmek Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra mevlid merasimlerinin başladığını kabul etmek anlamına gelir ki, an itibariyle mevcut hiçbir kaynakta böyle bir bilgiye ulaşılamamıştır. Meşhur hadis âlimlerinden sayılan el-Heytemî'nin bu bilgilerden habersiz olduğu düşünülmemekle beraber, bu tür haberleri eserine neden aldığı bilinmemektedir. el-Heytemî'nin tasavvufa olan eğilimi, bu rivayetleri kabul etmesinde etkileyici bir faktör olabilir ve bu durum, onun ilmî bakış açısındaki bir zayıflık olarak değerlendirilebilir. Lakin tasavvufi öğretilerin güzel bir üslup ve etkili bir yöntemle kullanıldıklarında bireyler arasında sevgiyi pekiştirici ve kitleler arasında birleştirici bir etkisinin olacağı, aksi bir durumda nefreti körükleyici ve ayrıştırıcı bir unsura dönüşeceğini belirtmek gerekir. Burada ifade edilmek istenen husus, kanaatimizce el-Heytemî'nin, tasavvufu ilke ve amaçları amacı doğrultusunda kullanmadığı, kendi görüşlerini teyit amaçlı kullanma çabasına giriştiği, böylece tasavvufa olan meylinin de etkisiyle bazı sûfilerde olduğu gibi; ahkâma taalluk etmeyen, taabbudî ve terğib-terhibe dair konularda mütesahil davranmış olabileceğidir ki bu da gayet doğaldır, denilebilir.

Kaynakça

- Açıkel, Y. (2018). *Hz. Peygamber-Gül İlişkisi ve İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Ataman, K. (2010). Uluslararası Mevlid Sempozyumu “Mevlid ve Süleyman Çelebi” *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*.
- Ayderûs, A. B. Ş. (2001). *en-Nûru's-Sâfir 'an Ahbâri'l-Karni'l-Âşir*, Beyrut: Dâru Sâder, 1. Baskı.
- Aydınlı, A. (2019). *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 10. Baskı.
- Buhârî, İ. (1987). *el-Câmiu's-Sahîhi'l-Muhtasar*, Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- Buhârî, İ. (t.y.). *et-Târîhu'l-Kebîr*, Haydarâbâd: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmâniyye.
- Cezzâr, A. A. (1981). *İbn Hacer el-Heytemî*, Kâhire: Vizâretü'l-Evkâf.
- Çiçek, M. H. (2009). *Şark Medreselerinin Serencamı*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Ece, A. (2017). *İbrâhîm b. Muhammed el-Hasankeyfî'nin İrşâdu'l-Mu'minîn ve İkâzu'l-Ğâfilîn Adlı Eserinin Hadis İlmî Açısından Değeri*, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Elbânî, M. N. (1979). *Da'îfü'l-Câmi'i's-Sağîr ve Ziyâdâtühü*, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî.
- Fetâvâ E. İ. (2009). *İslâmî Fetvâlar Meclisi Sayfası*, (<http://www.islamweb.net>).
- Feth, M. A. B. M. (1877). *el-Mevlidü'n-Nebeviyyi's-Şerîf*, y.y.
- Hanek, İ. (2021). *İbn Hacer el-Heytemî'ye Nispet Edilen “en-Ni'metü'l-Kübrâ” İle Onun Özgün “en-Ni'metü'l-Kübrâ”sı Üzerine*, İslami İlimler Dergisi.
- Heyet. (2007). *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: DİB Yayınları, 3. Baskı.
- el-Heytemî, E. Ş. A. B. M. (1983). *el-Fetâvâ'l-Kübrâ el-Fıkhiyye*, Beyrut: Daru'l-Fiker.
- el-Heytemî, E. Ş. A. B. M. (2008). *el-Fetâvâ'l-Hadîsiyye*, Dimeşk/Suriye: Dâru't-Takvâ.
- el-Heytemî, E. Ş. A. B. M. (t.y.). *en-Ni'metü'l-Kübrâ Ale'l-Âlem fî Mevlîdi Seyyidi Veleđi Benî Âdem*, Midyat/Mardin: el-Mektebetü'l-İslâmî/Nas Kitabevi; (1890, 1977, 1984). İstanbul: y.y.
- el-Heytemî, E. Ş. A. B. M. (2014). *Sebetü İbn Hacer el-Heytemî (Mu'cem)*, Ürdün: Dâru'l-Feth, 1. Baskı.
- İbnü'l-Esîr, İ. C. (1989). *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut: Dâru'l-Fiker.
- İbnü't-Tuveyr, E. M. (1992). *Nüzhetü'l-Mukleteyn fî Ahbâri'd-Devleteyn*, Beyrut: y.y.
- İbn Abdilber, E. Ö. (1992). *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1. Baskı.
- İbn Batta, E. A. U. (1994). *el-İbânetü'l-Kübrâ*, Riyâd: Dâru'r-Râyeti.
- İbn Ebî Hâtim, E. M. A. (1952). *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâs el-Arabî, 1. Baskı.
- İbn Hacer, A. (1995). *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Baskı.
- İbn Hacer, A. (1986). *Takrîbü't-Tehzîb*, Suriye: Dâru'r-Rüşd.
- İbn Hacer, A. (1908). *Tehzîbü't-Tehzîb*, Haydarâbâd: Dâiretü'l-Meârif, 1. Baskı.
- İbn Hacer, A. (1959). *Fethu'l-Bârî*, Beyrût: Dâru'l-Ma'rife.
- İbn Hibbân, B. (1975). *es-Sikât*, Beyrut: Dâru'l-Fiker, 1. Baskı.
- İbn Hişâm, B. E. (1955). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Kâhire: Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafâ elBâbî el-Halebî
- İbn Kesîr, E. F. (1993). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Kâhire: y.y.
- İbn Sa'd, E. A. (1968). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut: Dâru Sâdir, 1. Baskı.
- İclî, E. H. (1985). *Ma'rifetü's-Sikât*, Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1. Baskı.
- Kallek, C. (1999). *İbn Hacer el-Heytemî*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

- Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları* (2018).
- Lâlekâî, E. K. (2002). *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne ve'l-Cemâ'a*, Riyâd: Dâru Tayyiba, 8. Baskı.
- Melîbarî, Z. b. A. (2004). *Fethu'l-Muîn bi Şerhi Kurreti'l-'Ayn bi Mühimmâtî'd-Dîn*, Beyrut: Dâru İbn Hazm.
- Mizzî, Y. b. A. (1980). *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâ'ir-Ricâl*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı.
- Müslim, b. e. H. (2010). *el-Câmi'u's-Sahîh*, Beyrut: Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-Arabî.
- Müslim, b. e. H. (1984). *Kitâbü'l-Künâ ve'l-Esmâ'*, Medinei Müneverre: 'İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî bi'l-Câmi'eti'l-İslâmiyye, 1. Baskı.
- Özel, A. (2004). Mevlîd, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Özel, A. (2002). *Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükmü*, Dîvân: İlmî Araştırmalar.
- Seyhan, A. E. (2021), "Belirli Günlere Özgü İbadetler, Kutlama ve Anmalar", *Dini Hitabet ve Din Hizmetleri*, Editör: Ali Rıza Gül, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Süyûtî, C. (1994). *el-Câmi'u's-Sağîr*, Beyrut: Dâru'l-Fiker.
- Şirin, H. (2016). *Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât (Mevlid-i Şerîf) Adlı Eserindeki Hadis Dayanakları ve Değerlendirilmesi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şirin H. & Açikel, Y. (2019). *Vesîletü'n-Necât'ın Velâdet Bahrindeki Rivâyetlerin Değerlendirilmesi*, Uluslararası Hadis Araştırmaları Dergisi (HADITH).
- Taberânî, E. K. (1994). *el-Mu'cemu'l-Evsat*, Kâhire: Dârü'l-Hameyn.
- Tirmizî, M. B. İ. (1975). *el-Câmi'u'l-Kebîr (es-Sünen)*, Mısır: Dârü İhyâ'it-Türâsü'l-Arabî.
- Uysal, İsa. (2015). *İbn. Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567) Hayatı, Eserleri ve "el-Fetâvâ el-Hadîsiyye" Özelinde Hadisciliği*, Ankara: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Zehebî, Ş. M. T. (2003). *Târîhü'l-İslâm ve Vefâyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. Baskı.
- Zehebî, Ş. M. T. (1985). *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 3. Baskı.
- Zehebî, Ş. M. T. (1998). *Tezkiratü'l-Huffâz*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Baskı.